

Група аутора

Друштвена историја у фокусу XXXVIII

Peter Voegeli-Nikolaus Voegeli, *Der Balkankönig und seine Familie. Eine andere Geschichte der Schweiz*, Stämpfli Verlag, Bern 2017, 199.

Отац и син Фегели, аутори су ове „породичне биографије“, која покрива период од краја 19. до друге половине 20. века. Николаус Фегели рођен је 1927. године, у Београду у породици швајцарских досељеника, који су своје трговачко деловање покренули крајем 19. stoleћа ка просторима Отоманског царства (Цариград, Смирна) и Балкана. „Патријарх“ породице био је предузимљиви Хенри Фегели (1866-1941), школовани трговац, који је после Лондона изабрао за живот и пословне подухвате-Београд у којем је са братом Кристијаном (Christian Voegeli 1872-1922), основао 1895. породични фирму „Gebrüder H. Und CH. Voegeli. Knez Mihailova 10, Belgrad“, која се бавила увозом тканина. Од тог времена породична историја неколико генерација ове швајцарске породице биће испреплетена са привредном, политичком и друштвеном историјом Србије и Југославије. Развијајући своје послове фирма Фегели је биле међу инвеститорима подизања једне од неколико нових електричних централа (у Ваљеу), били заступници великих европских произвођача машина (Борсиг, Рустон & Хорнсби), пољопривредних машина, основали су Српско-швајцарску банку, и били активни у другим привредним областима. Браћа Фегели су били и међу оснивачима Српске трговачке коморе. Због

своје успешности Хенри Фегели је добио надимак „балкански краљ“.

Чланови породице Фегели, посебно њен „женски део“ били су такође активни у друштвеном животу српске и југословенске престонице, организујући и подржавајући добротворне акције. Посебно поглавље представља улога породице Фегели у ратовима, од Балканских, Првог светског рата до Другог светског рата. Својим везама са швајцарским Црвеним крстом и захваљујући свом статусу држављана неутралне Хелветске Републике, током Првог светског рата организовали су службу тражења, прикупљали помоћ за изгладнеле становнике Београда, посебно децу. Током Другог светског рата подржавали су финансијски и материјално оснивање јавних кухиња, посебно за школску децу, и били ослонац и сигурна веза са Међународни Црвеним Крстом.

После Другог светског рата, после званичне захвалности нових власти за хуманитарни рад, породица се нашли су се на удару, па је Рудолф Фегели, који је био на челу породичне фирме, проглашен за „ратног профитера“, породична банка је ликвидирана, као и остали послови. Југословенска влада је до 1964. морала да (делимично) надокнади одузету имовину. Николас (млађи) Фегели биће неколико година запослен у швајцарској амбасади у Београду. По повратку у Швајцарску један члан породице (Хансруди) био је на челу Швајцарско-Југословенске трговачке коморе. О више од пола века живота и деловања ове породице на нашим просторима данас сведочи само њихова породична кућа, подигнута почетком 1920тих на простору изнад савског пристаништа (у којој се до пре две деценије налазима шведска амбасада).

Књига *Балкански краљ и његова породица* занимљив је и важан прилог, добро написан и ослоњен на солидну изворну основу, о привредној и друштвеној историји Србије, као делу једног много ширег географског, политичког и културног контекста.

Илић, Саша, Странци „гастарбајтери“ : страна стручна радна снага у привреди Југославије: 1945-1950. године 1968, Београд: Архив Југославије, 2020, 611.

Архив Југославије објавио је монографију научног сарадника др Саше Илића под називом *Странци „гастарбајтери“ : страна стручна радна снага у привреди Југославије 1945-1950. године*. По обиму опширна књига (611 страна) настала је на основу докторске тезе аутора, коју је под менторством др Дубравке Стојановић, одбранио на катедри за Општу историју Филозофског факултета у Београду.

Књига приказује стање у осиромашеној и разореној послератној Југославији и настојање нових, комунистичких власти да, сагласно моделу опробаном у Совјетском Савезу, изведу интензивну индустријализацију и електрификацију. Међутим, делатности на модернизацији привреде нису биле могуће без стручног кадра, кога није било довољно. Спас се очекивао од Совјетског Савеза, али иза великих обећања нису стајала адекватна дела, па је у југословенском развоју учествовао тек мали број, углавном претерано плаћених совјетских стручњака. Југославија је због тога рано морала посегнути за другим изворима стране стручне радне снаге. Први је био у земљи – бројни ратни заробљеници, претежно припадници немачких оружаних снага, којима ће се од 1946. године у замену за уговор о раду понудити слобода, што је између пет и шест хиљада прихватило. Други се налазио у оближњим земљама у којима је рат створио незапосленост – највише Немачкој, али и Аустрији, Чехословачкој, Мађарској, Италији и Бугарској. Ти стручњаци били су тражени, или су сами нудити услуге југословенским представницима у иностранству, тако да ће око десет хиљада њих бити на краћи или дужи рок ангажовано на градилиштима, у фабрикама и конструкционим бироима. На путу до Југославије неки од њих били су кријумчарени. Међу „гастарбајтерима” било је и светски признатих експерата. Њихова свакодневица

била је у сталном раскораку између захвалности домаћина за напор који чине и сећања на минули рат током кога су били непријатељи. У појединим случајевима, када су привредне потребе биле посебно наглашене, није се презало ни од ангажовања некадашњих нациста. Привредни план је у појединим, не баш малобројним случајевима зависио од способности страних стручњака, а резултати које су они оставили у привреди ране социјалистичке Југославије, посебно електропривреди, хемијској, машинској, аутомобилској и радио-индустрији били су импресивни.

Истраживање теме обављено је на обимној архивској грађи, првенствено фондова Архива Југославије, а оквир историјске појаве и епохе на основу бројне домаће и стране публиковане грађе, литературе и штампе.

Снежана Димитрова, Възстановяване... Репарации... Гаранции...: Франция и балканските славянски държави (септември 1918 – януари 1920). Второ допълнено изд. Парадигма, 2020, 704с.

Успостављање... Репарације... Гаранције...: Француска и балканске словенске државе (септембар 1918 – јануар 1920.) у издању издавачке куће Парадигма представља друго допуњено издање ауторке Снежане Димитрове (Југозападни универзитет Неофит Рилски, Благоевград). У књизи ауторка приказује однос Француске према Србији и Бугарској на самом крају Првог светског рата и током конференције мира у Паризу. Анализи догађаја приступа кроз структурно-функционалну анализу друштвено-политичких механизма и психолошких фактора. У књизи поред општег Увода и Предговора постоји и Увод у друго издање у коме је реч о невидљивом наслеђу Првог светског рата који је оличен одлукама мира у Паризу и афективном заокрету у дипломатији. Основни део књиге се састоји од три поглавља

(Француска на Балкану од пробоја код Доброг поља до немачке капитулације; Француска између победника и побеђених на Балкану; Француска против Балкана на Конференцији мира у Паризу) у коме су хронолошки обрађена, тематизована и проблематизована дешавања између септембра 1918. године и јануара 1920. године. Тако је фокус истраживања у анализи послератног периода када Француска поставља темеље своје дипломатије и стратешки помера фокус деловања од Османског царства ка новом друштвено-политичком средњоевропском простору.

На крају књиге, уз закључак, где су сумиране основе француске спољне политике и њене могућности, и списак извора и литературе ауторка је приредила и прилоге (документи, фотографије...) у коме су приказане суморне слике рата „бола ...патње ...беде“ и свакодневица чиме је С. Димитрова у потпуности заокружила питање којим се бави.

Истраживање је засновано на доступној архивској грађи из Бугарске и Србије, али и на другој архивској грађи уз помоћ које је С. Димитрова обухватила све аспекте теме попут мемоара, дневника и говора, приватне преписке, необјављених писама војника, (сачуваних у локалним музејима Благоевграда, Тројана...), пропагандних и рекламних плаката, фотографских колекција, књижевних критика...

Књига Снежане Димитрове представља значајан допринос разумевању комплексне ситуације коју је створио на Балкану Први светски рат, и улоге Француске једне од водећих европских сила – победница.